

szó került volna. Most utólag keresni annak lehetőségét, hogy megmagyarsítsunk olyan kifejezéseket, amelyekhez a magyarság csak azon részének van köze, amelynek kisebb gondja is nagyobb annál, hogy a nyelv-tisztságra ügyeljen, mondom, az ilyen feladat szinte az esztelenséggel határos dolog.

Hagyjuk tehát boldog magyarjainkat, hadd élvezzék a »pikáns szósz«-t és a »pikáns helyzet« adta előnyöket. A nyelvtisztítás e területen aligha végezhet eredményes munkát. Ha azonban a magyarság súlyos példaadó egyéniségeiben még inkább felébred a nyelvi tisztaság iránti vágy, és ez írásukban meg mindennapi beszédjükben is tükröződik, az ilyenféle kérdések is megoldódnak. Évtizedes, lassú munka eredményeképpen talán akadnak olyan nemzedékek, amelyek majd a magyarítást, mint a XX. század magyar nyelvművelő mozgalmának egyik sikerrel, szerencsével elvégzett mozzanatát hálával vegyes csodálkozással emlegetik.

Szta.

Sok az egy, de gyakran kevés is.

Ahogy jegyzeteim között utánanézek, látom, van két éve annak, hogy egyik elterjedt helybeli napilapban egy szomorú életű nő panaszáról olvastam. Az újságíró írta-e, vagy maga a szerencsétlen siránkozó foglalta-e így össze életét, nem tudom, de a tudósításban ez állott: »Volt *egy* keserves és rövid életem... [Jóestét V. (1936), 104:2]. Azt hiszem, első pillantásra észrevehető, hogy az *egy* határozatlan névelő használata itt vaskos magyartalanság. E panaszt többféleképpen ki lehetett volna fejezni,¹ de így semmiképpen sem. E mondat, ha ilyen megfogalmazásban egyáltalában megtűrhetjük, ép nyelvérzékű ember számára azt jelenti, hogy a szerencsétlen panaszkodónak volt a keserves és rövid életem kívül egy másik boldog és valószínűleg hosszú élete is. Ezt pedig a panaszkodó aligha akarta mondani és a panaszt felvevő újságírónak sem lehetett célja ilyet állítani.²

Nem kell sokáig figyelniünk a mindennapi érintkezés meg az újságírás nyelvét, hogy észrevegyük, mennyire elterjedt az *egy* ilyenféle magyartalan használata. Nem árt tehát közelről szemügyre vennünk a kérdést és megvilágítanunk a határozatlan névelő helyes és helytelen használatának eseteit.

A magyarban a határozatlan névelőt a következő esetekben használjuk helyesen:

1. Ha pontosan meg nem határozott, bizonytalan (egy bizonyos, egy valaki, valamely, egyik) dologról vagy tárgyról beszélünk. Pl. Szeretnék már *egy* jó könyvet olvasni. Járt itt az előbb *egy* ember. Nekem, sok rossz szokásom mellett van *egy* jó szokásom is. Tűzvész pusztított el *egy* iskolát. Van *egy* osztálytársam, akit rég nem láttam stb.

2. Felkiáltó mondatokban, ha jelzős kifejezést akarunk kiemelni. Pl. *Keserves egy* életem volt! *Nagyszerű egy* alak vagy, mondhatom! — E hasz-

¹ Pl. Keserves és rövid életem volt. Életem keserves és rövid volt. Keserves és rövid volt az életem. Keserves egy életem volt!

² Az alábbiakban felhasználom Dengl János (*Magyar nyelvhelyesség és magyar stílus*. Bpest, 1937. 210 kk.), Halász Gyula (*Édes anyanyelvünk*. Nyugat, 1937. II, 284 kk.) és Winter István (*Egy-túltengés és egy-iszony*. Magyarosan VI, 89 kk.) fejtegetéseit.

nálat azonban meglehetősen ritka. Ebben az esetben az *egy* mindig a jelző és a jelzett szó közé került.

3. Főnévvel vagy melléknévvel kapcsolatban határozatlan névmási szerepben. Pl. Az *egy kicsit* távol van. *Egy cseppet* fáj a fejem. Veled megyek *egy darabig*. Veszek *egy kis* (vagy *kevés*) almát. *Egy csepp* víz kilöccsent. *Egy pár* fillérbe került az egész stb.

4. Hasonlító kifejezésekben is szerepelhet az *egy*. Pl. Úgy állta a sors esapásait, mint *egy szikla*. Húzta az élet igáját, mint *egy állat* stb. Azonban ilyen esetben is gyakran helyesebb határozott névelőt vagy határozatlan névmásos alakot használni. Pl. Iszik, mint a kefekötő. Úgy áll, mint valami szikla. Úgy száguld, mint a szélvihar. Fogához veri a garast, mint valami vén uzsorás. Úgy jártatja a száját, mint holmi piaci kofa stb.

5. Ha az *egy*-nek *ugyanaz* az értelme. Pl. *Egy* véleményen vagyunk. *Egy* akarattal fogtunk a dolognak. *Egy* gondolat villant agyunkon keresztül. *Egy* érzés készített bennünket a tetre stb.

6. Ha az *egy* az *egész*, *egészen*, *csupa* szerepét tölti be. Pl. *Egy* (= *egész*) világ választ el bennünket. *Egy* (= *egészen*) romhalmazzá vált az egész vonat. *Egy* (= *csupa*) víz volt minden ruhám. *Egy* (= *csupa*) piros folt volt az egész háta stb.

7. A határozatlan névelőt használjuk néha kiemelés céljából személynevek előtt. Pl. Játéka *egy* Paganini játéká volt. Akkor a nemzet *egy* Kossuth, *egy* Széchenyi szavára hallgatott stb.

Az *egy* határozatlan névelő néha el is maradhat. Pl. Jó nagy karéj kenyeret vágott le (Egy jó nagy...). Nagy gondtól szabadult meg (Egy nagy gondtól...). E példákban és a hasonlóknban a névelő nélküli alak a magyarosabb. Ha azonban az állítmányt kiemelve, a mondat élére tesszük, a határozatlan névelő nem maradhat el. Csak így írhatok vagy beszélhetek: Levágott *egy* nagy karéj kenyeret. Megszabadult *egy* emésztő gondolattól. Volt a piacon *egy* szép üzlete stb.

Ezzel, úgy hiszem, fel is soroltam azokat az eseteket, amelyekben az *egy* használható, illetőleg használandó. Nem árt azonban szemügyre venni azokat az eseteket is, amelyekben az *egy* használata magyartalan.

1. Szinte naponként hallunk vagy olvasunk ilyenféle mondatokat: Na, ez *egy* jó eset! Te *egy* eszes ember vagy! Ez *egy* nagyon elterjedt szokás. Ő is csak *egy* asszony. — Világos, hogy e mondatokból magyar nyelvérzékű ember kihagyja az *egy*-et (Na, ez jó eset! Te eszes ember vagy. Eszes egy ember vagy! Ez nagyon elterjedt szokás. Ő is csak asszony).

2. Németesség az *egy ilyen*, *egy olyan* névmási összetétel használata. Pl. Ez *egy olyan* ember... (Ez olyan ember...). Ez *egy olyan* tett... (Ez olyan tett...) stb.

3. Úgyancsak idegenszerű az *egy* használata hosszabb jelzős kifejezés előtt. Pl. Ez *egy* az évek óta tartó betegeskedés miatti mulasztás (Ez olyan mulasztás, amely... vagy: E mulasztást az évek óta tartó betegeskedés magyarázza) stb.

4. Helytelen az *egy*-nek az *olyan* határozatlan mutató névmás helyett való használata. Pl. Az előttem szóló *egy* gondolatot vetett bele a tanácskozásba, amely... (Az előadó *olyan* gondolatot...). E tettel *egy* ügyet vélt szolgálni, amely hasznára válik a közösségnek is (E tettel *olyan* ügyet) stb.

5. Helytelen a határozatlan névelő használata akkor, mikor névelőtlen vagy határozott névelős alakot kellene használnunk. Pl. *Egy* férfi nem riad vissza a nehézségek láttán (*A férfi*...). Erre csak *egy* romlott ember

vállalkozhatik (Erre csak romlott...). *Egy* asszony mindig ingatag (*Az* asszony...) stb.

Nem tudom, az *egy* helytelen használata miatti félsz, vagy csak pongyolaság terhére kell-e írunk, de mostanában már nem is annyira a sok *egy* miatt, illetőleg nem csak a miatt, kell panaszkodnunk, hanem éppen az *egy* értelmetlen és magyartalan elhagyásáért kell szót emelnünk.

1. Tűzvész pusztította el *az* iskolát — olvastam egyik napilapban [Ellenzék LVII (1936), 165:3]. Kiirtotta egész családját, majd öngyilkos lett *a* munkanélküli — látom ugyanott [Ell. i. h. 115:3]. Visszahelyezte a tábla *az* elbocsátott kisebbségi tanárt állásába — ötlik szemembe egy másik újsághír-cím (I. h. 163:7). Vonat elé vetette magát *az* ismert nevű műépítész — tűnik élém másutt [Jóestét V. (1936), 99:8]. — Felesleges a példák számát szaporítanom. E nehányból is látható az a széltében-hosszában, különösen napilapjainkban fellelhető hiba, hogy a határozatlan névelő használatától olyan esetekben is őrizkedünk, amikor nincsen semmi ok. A fenti modatok mindenikében a határozott névelő helyébe feltétlenül határozatlan kellett volna írnia a hír-szerzőnek. A tűz csak *egy* bizonyos iskolát pusztított el, *egy* munkanélküli irtotta ki egész családját, csak *egy* bizonyos tanárt helyezett vissza a tábla, de többet nem és a műépítész is *egy* bizonyos ismert nevű műépítész volt. A határozatlan névelő mindenütt a kérdéses dolognak vagy személynek ismeretlen, meghatározatlan voltára mutat reá.

2. Mezőőr és alkalmi tolvaj hadakozása — hirdette egy újság-hír címe (Ell. i. h. 153:16). ...Javasolják népnevelők céljaira egészségügyi vezérkönyv összeállítását — olvasom egy orvosi folyóiratban (Magy. Népeg. Szemle IV, 176). — Nehogy azt higgye azonban az olvasó, hogy az első esetben olyan elvetemült mezőőrrel van szó, aki egyben alkalmi tolvaj is és az hadakozik valamilyen, a címben fel nem tüntetett ellenséggel. Nem! Itt *egy* mezőőr és *egy* alkalmi tolvaj hadakozásáról, tehát a mezőrendészetben egészen szokásos mozzanatról van szó. A népegészség-ügyben buzgólkodók is bizonyosan *egy* egészségügyi vezérkönyv összeállítását tartották szükségesnek, csak valamiképpen a cikkíró tollán ez az *egy* is elsíkkadt.

3. De itt még csak néha okoz félreértést a határozott névelő elhagyása. Vannak azonban esetek, amikor egészen mást jelent az *egytelenített* mondat, mint az *egy*. Ha *kevés* jóindulattal nézek valamit, az már csaknem rosszindulatot, de a közömbösségnél, szenvtelenségnél mindenestre erősebb, ellenségesebb magatartást jelent. Ellenben, ha *egy kevés* jóindulattal beszélek valakinek, az esetleg biztos lehet legmesszebbmenő támogatásomról is. Ha valakinek arra a kérdésére, hogy tudok-e angolul, azt válaszolom: *keveset* tudok, meg sem kísérel talán felvilágosítást kérni tőlem, pedig csak azt akartam mondani, hogy nem tudok tökéletesen, azaz tudok *egy keveset*. Ha *egy keveset* gondolkozom, mielőtt beszélek, mondhatok meghallgatható, sőt megszívlelhető dolgokat is, mígha csak *keveset* gondolkozom, szeleburdi megfontolatlanságnál alig mondhatok egyebet. *Keveset* is aludhatik az ember, de ez nem annyi, mintha aluszik *egy keveset*. Nem valami nagy féltésről tesz tanuságot az olyan hozzátartozó, aki a beteg állapotára vonatkozó kérdésre így válaszol: Jobban van, csak *kicsit* lázas. Pedig talán nem is keveselli a lázat, hanem azt akarta mondani, hogy *egy kicsit* lázas. Éppen így az ember *kicsi* étvágya rossz jel, míg ha azt mondják róla, hogy van *egy kicsi* étvágya, ez esetleg azt is jelentheti, hogy farkasétvágya van.

Remélem, hogy már *egy* kissé sikerült megvilágítanom az *egy*-kérdést. Az elmondottak alapján az *egy*től való irtózást éppen olyan hibának kell tar-

tanunk, mint az *egy* túlságba vitt használatát. A tollforgatónak jó tudni, hogy a magyarban van határozatlan névelő és így annak használata bizonyos esetekben jogos, sőt elengedhetetlen is. Ha okatlanul kerüljük az *egy* alkalmazását, beszédünk nemcsak lompos és pongyola, de gyakran félre is érthetik a mondottakat. Az óvatosság, mint minden nyelvi és stilisztikai kérdésben, úgy itt sem árt, az indokolatlan félelemből eredő túlzás azonban magyartalanná és homályossá teheti beszédünket és stílusunkat. Valóban: az *egy* sok is lehet, de gyakran kevés is.

Szta.

A nyelvművelés hírei.

A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvművelő Bizottságának 1938. évi január 26-án tartott ülésén a Bizottság elnöke, *dr. Pintér Jenő* a nyelvművelő munka eredményes haladásáról számolt be. A nevelésügyi folyóiratok szerkesztőivel folytatott tanácskozás során a szerkesztők készséggel megígérték: azzal is támogatják e munkát, hogy munkatársaiktól feltétlenül megkívánják a helyes magyarságot. Nemesak a nevelésügyi folyóiratok, de a szakfolyóiratok is egymás után teszik szóvá a nyelvvédelem ügyét. Az ipariskolák is buzgón készítik műhelyszótáraikat. A molnárok, pékek, cukrászok, kávéosok, vendéglősök, szállodások, óráosok, fényképészek, fogászok, műszerészek, villanyiparosok, gépészek, szerelők, bádogosok, lakatosok, kovácsok, nyomdászok, építők, szűesök, kalaposok, szabók, takácsok, cipészek, nyergesek, asztalosok, ácsok, borbélyok szakszótárai sorra elkészülnek. A gyárak, az ipartestületek és a szaklapok készséggel támogatják az ipariskolák tanárainak buzgó munkáját. Hasonló igyekezettel folyik az egyes kereskedelmi ágak szakszótárainak összeállítása is. A Bizottság folyóirata, a *Magyarosan* iránt is folytonosan fokozódik az érdeklődés. Az előfizetők gyarapodását főként az egyes iskolák diákságának csoportos jelentkezése okozza. Ez annak biztató jele, hogy a fiatalabb nemzedék nagyobb hajlandóságot mutat a nyelvhelyességi kérdések iránt. De ez egyszersmind reménységet kelt e mozgalom jövőjét illetőleg is. Budapest-székesfőváros egyik közgyűlésén két tanácsstag (*Dörgő Orbán* és *Gáldy Béla*) szóvá tette a magyar nyelvtisztítás ügyét. Az egyik felszólaló szerint »Budapesten valóssággal tájszlás kezd kialakulni: lehetetlen, ízetlen, magyartalan, lelkünk-től teljesen idegen zsargon« (*Magyarosan* VII., 33. kk.).

A *Magyarosan* című folyóirat a múlt októberben a fővárosi és vidéki tanulóifjúság számára pályázatot hirdetett annak a kérdésnek megvilágítására, hogy mit tehet a diák az anyanyelv védelme érdekében. A pályázat nem remélt eredménnyel járt: 422 pályamű érkezett be az ország minden részéből. Hetek munkájába került, míg a *dr. Pintér Jenő* vezetésével működő hármas bizottság (*dr. Dengl János* és *dr. Putnoki Imre*) kiválasztotta a jutalomra és dícséretre érdemes kéziratokat. A bizottság jelentésében úgy találta, hogy a pályázat nemcsak mennyiségében, de minőségében is meglepően sikerült. A pályamunkák szerzői tudnak magyarul, kerülik a magyartalan kifejezéseket, óvakodnak az idegen szavaktól. Több pályamunka bőséges egyéni adatgyűjtésről is tanuskodik. Nagyon sok pályázó panaszkodik, hogy milyen árván haladt elő a magyar nyelvművelő mozgalom. A nyelvújítóknak gúnyban és lekicsinylésben van részük. Valahol az öntudatban, a gondolkodásban van nálunk a hiba. A németek körében mély a nemzeti öntudat, nem tűr megalkuvást a nyelvújító elv, ott nem